

IDEOVO-POLITICKÁ UVEDOMELOSŤ A VEDECKOTECHNICKÝ ROZVOJ

(K materiálom ÚV KSČ a ÚV KSS o otázkach vedeckotechnického rozvoja)

KAROL HÁJEK, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

HÁJEK, K.: Ideo-Political Consciousness and the Scientific-Technological Development, *Filozofia* 30 (1975), No 1, p. 3—14.

The system of controlling the development of socialist science, technology and production must not leave man to his elemental nature if he is to function as a reliable subject of creation. A really reliable man's functioning here cannot be secured just by taking care of his professional-theoretical equipment. It is decisive for the optimum efficacy of the control of the scientific-technological development that the subject of the scientific-technological creation should be cultivated ideologically and politically.

Special attention is to be paid to the tasks of ideological-political cultivation of the functions of the mediating component of the system of control, in its immediate working connections with the executive component. All components of the system of control and, last but not least, also the mediating regulation organs in their immediate relation to the executive organs are to be subordinated to the theoretical programme of the controlling centre.

The mediating regulation components of control in the relations of the centre and executive organs are to be equipped not only professionally, but also properly ideologically. They accomplish the particular educational tasks of the Marxist-Leninist cultivating of the conduct of the executive components in the system of control.

1. Vieme, že maximálne rýchle tempo spoločenského progresu sa dosahuje optimálnou dynamickou rovnováhou medzi potrebami a výrobnými možnosťami človeka. Veda a technika tu musia fungovať ako rozhodujúce nástroje určovania vývinovej jednoty potrieb a výrobných možností. V rezolúciách májových zasadnutí ÚV KSČ a ÚV KSS r. 1974 k otázkam vedeckotechnického rozvoja sa v tejto súvislosti argumentuje, že veda a technika sa u nás nepochybne úspešne uvádza do praxe spoločenskej výroby. Využívaním intenzívnych faktorov rastu národného hospodárstva na báze maximálneho rozvoja vedy a techniky sa dosahujú pozitívne výsledky vo všetkých oblastiach nášho spoločenského života. Treba priznať, že sa úspešne plní línia XIV. zjazdu KSČ

i rezolúcia zjazdu KSS o vedeckotechnickom pokroku. No v rezolúciách májových zasadnutí ÚV sa kriticky poukazuje na skutočnosť, že v celkovom snažení o vedeckotechnický rozvoj v jeho väzbách s praxou rozvoja spoločenskej výroby nie sú ešte dostatočne plne využité všetky rezervy rastu.

V rezolúcii sa konštatuje, že „to súvisí do veľkej miery s pomalým uplatňovaním výsledkov vedy a techniky vo výrobnej a riadiacej praxi. Sústava riadenia národného hospodárstva svojimi nástrojmi doteraz neutvára ešte dostatočne účinné podmienky pre urýchlenie procesu vedeckotechnického rozvoja.“ (1, s. 102) Pokúsime sa ukázať, že tento rozvoj možno podstatne urýchliť najmä tam, kde sa ponúkajú rezervy na efektívnejšie využívanie vždy širších teoretických informácií pri tvorbe a aplikácii vedy a techniky. Nevyužívané rezervy tu zostávajú najmä v reálnych možnostiach účinnejšej ideovo-politickej orientácie progresu pracovno-výrobnej praxe. Rezervy máme v možnostiach efektívnejšie filozoficky orientovať riadenie rozvoja vedy a techniky v ich trvalej vývinovej jednote práve s potrebami rozvoja praxe národného hospodárstva. V našom celkovom snažení o rozvoj praxe národného hospodárstva možno zefektívniť riadenie vedeckotechnického rozvoja plnším využívaním rezerv, ktoré sú v samej teórii a praxi riadenia vedeckotechnického progresu.

V teórii riadenia sa pod informáciami rozumie taký komplex poznatkov, ktoré človek potrebuje na to, aby mohol včas a správne poznať a hodnotiť konkrétne situačné zmeny v danom systéme. Informácie tu slúžia človeku ako prameň správneho poznávania a hodnotenia vzťahov medzi zložkami štruktúry riadeného systému. Slúžia tým efektívnejšie, čím konkrétnejšie alebo komplexnejšie pokrývajú v hraniciach systému objektívne vzťahy príslušnej problémovej situácie. Skúsenostnú vystrojenosť pre maximum konkrétneho poznávania a komplexného hodnotenia premenlivých situácií najmä v systéme vedeckotechnickej tvorby nemôže človeku poskytnúť len jeho sama odbornovo-teoretická pripravenosť. Odbornovo-teoretické informácie poskytujú reálne možnosti len pre veľmi abstraktné videnie vzťahov danej situácie. Preto často vedú len k veľmi jednostrannému hodnoteniu vzťahov príslušnej situácie. V komplexe vzťahov problémovej situácie človek takto abstrahuje od jednotlivých podstatných vzťahov. Nemôže vidieť ani všetky vnútorné podstatné vzťahy danej situácie, ani jej širšie vonkajšie závislosti.

Konkrétne poznávanie alebo komplexné hodnotenie predmetnej problémovej situácie si tu môže človek zabezpečiť len tak, že danú situáciu chápe a hodnotí v totalite jej podstatných objektívnych vzťahov a z hľadiska adekvátnych teoretických informácií o príslušnej predmetnej oblasti. Vzťahy štruktúry procesu vedeckotechnickej tvorby v maximálne širokom relačnom poli vedeckotechnických a sociálno-politických závislostí ukazuje vskutku konkrétne len primerane bohatý teoretický systém informácií o daných vedeckotechnických a sociálno-politických závislostiach. Situáciu tu vidíme tým konkrétnejšie, čím všeobecnejší systém teoretických skúseností máme v jednotlivých rovinách riadenia k dispozícii. Spoľahlivý, limitne všeobecný teoretický systém informácií nám tu dáva k dispozícii práve marxisticko-leninská filozofia.

Nezanedbateľné rezervy tu teda máme aj vo využívaní teoretickej skúsenosti marxizmu-leninizmu pri dotváraní i aplikácii systému riadenia rozvoja vedy, techniky a výroby, a to vo všetkých rovinách riadenia. V tejto súvislosti treba podčiarknuť, že zodpovedné systematické využívanie vedeckého svetonázoru v teórii a praxi riadenia nie je len vecou centrálnych orgánov riadenia. Svetonázorová orientácia praxe riadenia rozvoja vedy, techniky a výroby sa musí stať funkciou každej zložky štruktúry systému riadenia. Marxisticko-leninský svetonázor tu musí fungovať ako neodmysliteľný teoretický nástroj praxe vo všetkých rovinách regulácie príslušných výkonných zložiek, ak majú byť orientované spoľahlivo. Bez teoretických marxisticko-leninských informácií nemožno naozaj spoľahlivo, s minimom šumu orientovať ani funkcie orgánov regulácie, ani funkcie výkonných orgánov systému riadenia.

Je to predovšetkým preto, lebo veda a technika fungujú a vyvíjajú sa vo väzbách s praxou socialistickej spoločenskej výroby ako dve významné a súčasne veľmi zložito sociálno-politicky determinované zložky. Význam vedy a techniky je daný tým, že sa podriaďujú práve rastúcim potrebám a revolučným cieľom spoločnosti. Podriaďujú sa potrebám a cieľom spoločnosti, ktorá buduje komunizmus. Funkcie vedy a techniky sú tu zložite sociálno-politicky determinované najmä v tej súvislosti, že subjektom tvorby i aplikácie vedy a techniky je človek, situovaný v ideovo-politických vzťahoch epochy zápasu triedne rozdeleného sveta socializmu a imperializmu. Človek, ktorý má mať aktívnu účasť na tvorbe i aplikácii vedy a techniky v takýchto podmienkach rozvinutej výstavby socializmu, musí sa stať uvedomelým účastníkom politického boja na strane pokroku proti reakcii. Musí sa vedieť s istotou orientovať v dobových ideovo-politických prúdoch, ktoré nevyhnutne svojím spôsobom pretekajú príslušnými kanálmi nielen do jednotlivých oblastí vedeckotechnickej tvorby, ale súčasne aj do procesov aplikácie výsledkov tvorby v praxi spoločenskej výroby.

Spoľahlivú teoretickú orientáciu v komplikovaných sociálno-politických vzťahoch rozvoja vedy, techniky a socialistickej výroby preto treba zabezpečovať vo všetkých rovinách praxe riadenia pomocou marxisticko-leninských teoretických hľadísk. „Súťaženie dvoch svetových sústav sa čoraz viac sústreďuje do oblasti vedeckotechnického rozvoja, kde sa sústavne prejavuje ideologický boj triedne rozdeleného sveta“. (2, s. 49) Tu treba uvedomele systematicky, zo zásadných marxisticko-leninských pozícií rozvíjať a viesť boj proti pokusom buržoáznej ideológie a revizionistickým tendenciám zabrzdiť náš vývin. Treba ochraňovať pevné marxisticko-leninské smerovanie nášho spoločenského progresu.

Vedeckotechnický pokrok treba v praxi chrániť pred rušivými vplyvmi buržoáznej ideológie, ktorá sa usiluje dezorientovať vývinové premeny v praxi socialistickeho národného hospodárstva. Vedeckotechnický rozvoj treba preto vo všetkých rovinách riadenia orientovať hľadáskami marxisticko-leninskej teórie. „V celom procese je potrebné rozvíjať a upevňovať vedúcu úlohu strany, zamerať ju na sústavné politické zabezpečovanie úloh vedeckotechnickej politiky. V celom tomto procese treba upevňovať vedúcu úlohu robotníckej triedy. Spolu s tým oceňovať angažovanú a tvorivú prácu vedeckej, technickej a ostatnej inte-

ligencie, ktorá má vo vedeckotechnickom rozvoji nezastupiteľnú úlohu.“ (2, s. 49)

Tu sa žiada, aby sa v orgánoch riadenia, najmä v ich bezprostrednom regulačnom styku s riadenými útvarmi, spájala odborná profesionálna pripravenosť s vedecky fundovaným politickým rozhľadom. Úspešne riadiť vývinové premeny vedy a techniky v spojení s praxou výroby tu znamená dobre poznať a v praxi bezpečne ovládať objektívne zákonitosti socialistických spoločenských premien. Aby celý systém riadenia spoľahlivo určoval vedeckotechnický rozvoj v socialisticke správnom smere a naozaj cieľavedome v záujme človeka, na to potrebujeme pevné marxisticko-leninské postoje orgánov všetkých stupňov riadenia. Je potrebné, aby vedecky, marxisticko-leninsky zdôvodnené direktívy centrálnych orgánov riadenia vedeckotechnického rozvoja správne marxisticko-leninsky pochopili všetky zložky systému riadenia. Prax riadenia sa má zodpovedne politicky orientovať ideologickými direktívami centra vo všetkých rovinách regulácie jednotlivých výkonných orgánov.

Z toho vyplýva, že riadiace orgány vedeckovýskumnej činnosti tu fungujú ako významná zložka rozvoja socialistickej výroby. Ich určujúcou úlohou je orientovať vedeckovýskumnú činnosť na rozvoj spoločensky najvýznamnejších funkcií vedy a techniky. Na základe vecnej analýzy konkrétnych technickovýrobných potrieb a možností musia v hľadiskách teoreticko-metodologických informácií celostného systému vedy racionálne plánovať progres efektívnosti jednotlivých vedeckovýskumných zložiek. Pochopiteľne, nemožno to zabezpečovať ani živelne, ani len čisto administratívne. Novým prvkom vo vývine vedy a techniky v podmienkach socialistického spoločenského systému sa preto muselo stať dobre teoreticky fundované riadenie a plánovanie vedeckovýskumnej činnosti. Zabezpečuje sa preto len primerane ideovo-politicky vyspelými pracovníkmi so širším teoretickým pohľadom na funkcie vedy a techniky v sústave spoločenskej výroby.

Do systému riadenia jednotlivých vedeckovýskumných zložiek, do praxe regulácie a plánovania praktických i teoretických úloh výskumu dostáva sa u nás takto i filozofická problematika. Je to nie na poslednom mieste aj náročná filozofická problematika dynamických vzťahov teórie a praxe najmä na pôde základného, aplikovaného i vývojového výskumu. Nemožno poprieť, že úspechy vo všetkých týchto zložkách výskumu trvale zostanú závislé od vždy širšej škály informácií o zákonitostiach štruktúry, fungovania a vývinu vedy, techniky i výroby. Za významné teoretické informácie tu rozhodne treba považovať nielen informácie špeciálnych prírodných, spoločenských a technických vied, ale aj skúsenosť zovšeobecnenú v teoretickom systéme filozofických vied.

Úlohy jednotlivých regulačných orgánov základných zložiek vedeckotechnickej tvorby nemožno v tejto súvislosti redukovať len na administratívne technicko-ekonomické funkcie. Cieľové spoločenské úlohy výskumu musia zabezpečovať regulačné orgány direktívnym riešením spravidla veľmi komplikovaných vedeckých problémov základného, aplikovaného a vývojového výskumu. Žiada sa tu robiť dobrú direktívnu teoretickú preanalýzu riešenia konkrétnych vedec-

kovýskumných úloh a vykonať ju naozaj na úrovni vedy. Pravda, predpokladá to aj náležité ocenenie a systematické využívanie príslušných teoretických informácií filozofických vied.

2. Rozhodujúcim subjektom riadenia vedeckotechnického rozvoja sú u nás orgány strany a štátu. Tieto orgány sú dnes nepochybne náležite odbornو-teoreticky vybavené pre funkcie vedúcej zložky v systéme riadenia rozvoja vedy a techniky. Majú štátnopoliticky centrálnе určovať tempá a smery vedeckotechnického progresu. V situácii politického boja triedne rozdeleného sveta sú pevne orientované filozofickými princípmi marxizmu-leninizmu. Teoreticky sú pripravené na úlohy vedecky vysvetľovať a predvídať vývinové premeny spoločnosti. S istotou môžu preto plánovať vývin vedy a techniky v prospech rozvoja socialistickej spoločenskej výroby.

Avšak v systéme riadenia vedeckotechnického rozvoja sú funkcie vedúcich riadiacich orgánov a výkonových zložiek nevyhnutne sprostredkované. Riadiace funkcie strany a štátu sú sprostredkované v pomerne zložito štruktúrovanom vzťahu k výkonným zložkám vedeckotechnickej tvorby. Za významný sprostredkujúci článok medzi riadiacim centrom a výkonnými zložkami tu treba považovať celý komplex regulačných orgánov. Taký komplex orgánov, ktorý funguje v bezprostredných vzťahoch regulujúcej a príslušnej regulovanej výkonnej zložky.

Vo všetkých takýchto sprostredkujúcich rovinách systému riadenia je subjektom regulačnej i výkonnej zložky človek. Tvorí i aplikuje vedu a techniku s príslušnou pohyblivou mierou spoľahlivosti a efektívnosti. Spoľahlivosť a efektívnosť sa tu bezprostredne určuje mierou odbornej a politickej pripravenosti na konkrétne funkcie. Maximum efektívnosti celostného systému riadenia vedeckotechnického rozvoja v jeho spojení s praxou spoločenskej výroby sa teda nerozhoduje len odbornо-teoretickou vybavenosťou samého centra riadenia. Spolurozhoduje sa mierou odbornej a teoretickej pripravenosti vo všetkých rovinách systému riadenia a nie na poslednom mieste práve vo všetkých sprostredkujúcich regulujúcich i regulovaných zložkách.

V systéme riadenia rozvoja vedy, techniky a výroby treba preto venovať osobitnú pozornosť odbornej a ideovo-politickej vystrojenosti človeka tam, kde bezprostredne na pôde výskumu i výrobnеj praxe tvorí a aplikuje vedu a techniku. Tu a najmä v ideovo-politickej pripravenosti sprostredkujúcich regulačných a výkonných zložiek riadenia sú naše veľké nevyužitе rezervy. Tu ešte nie sú vyčerpané zdroje zefektívňovania funkcií systému riadenia vedeckotechnického rozvoja v prospech výraznejšieho progresu národného hospodárstva.

Riadením vedeckotechnického rozvoja treba rozumieť predovšetkým zložito sprostredkovaný proces. Preto ako celok musí sa stať náležite teoreticky orientovaným procesom účelného pôsobenia na dynamiku systému vedeckotechnickej tvorby. Riadenie sa tu podriaďuje úlohe prakticky ovládnuť vývinové premeny jednotlivých komponentov celku riadeného systému. Vychádzame tu teda z predpokladu, že riadený systém sa správa zákonitosťami relatívne zložitej štruktúry vedeckotechnickej tvorby. Správanie človeka v štruktúre riadeného procesu ve-

deckotechnického rozvoja je nevyhnutne komplikovane interne i externe determinované.

Všetky funkcie správania človeka v procese jeho tvorby a aplikácie vedy a techniky sú jednak objektívne určované väzbami s vonkajšími podmienkami a súčasne sú i bezprostredne determinované internými faktormi zložiek štruktúry vedeckotechnického procesu. V komplexe takýchto interných i externých determinant tvorby a aplikácie vedy a techniky treba preto venovať dnes osobitnú pozornosť aj sociálno-politickým faktorom. Funkcie riadenia sú potrebné najmä v tejto súvislosti. Predovšetkým v takýchto sociálno-politicky determinovaných vzťahoch sú úlohy riadenia objektívne zdôvodnené.

Riadenie nemôže prenechať človeka s jeho vedou a technikou živelnosti, ak má slúžiť naozaj rozvoju socialistickej výroby. Človeka v jeho tvorbe a využívaní vedy a techniky treba trvalo a bezpečne viesť k uvedomelej aktivite v oblasti teórie i na pôde praxe v prospech rozvoja socialistického národného hospodárstva. Človek musí konať a myslieť v súhlase s pevným teoretickým programom riadiaceho centra. Teoretickému programu riadiaceho centra sa musia podriadiť funkcie všetkých zložiek riadeného systému. Je to program socialistických premien, a preto sa mu musia podriadiť všetky komponenty štruktúry systému, celá organizácia vedeckotechnickej tvorby.

Úlohy riadenia je preto nevyhnutné sprostredkovať v ich vzťahu k riadenej výkonnej zložke i dobre teoreticky fundovaným systémom regulačného aparátu. Má sa tak zabezpečiť maximum informovanosti a spoľahlivosti správania finálne pre všetky výkonné zložky štruktúry vedeckotechnickej tvorby. Treba, aby v systéme organizácie riadenia vo všetkých jeho rovinách trvale a bezpečne fungovali i sprostredkujúce regulačné zložky riadenia v ich bezprostrednom vzťahu k príslušným výkonným orgánom. Riadiace centrum nemá a prakticky ani nemôže mať bezprostredný vzťah k riadenému výkonnému orgánu. Medzi riadiacim centrom a výkonnými orgánmi systému riadenia musí preto bezpečne fungovať i sprostredkujúci aparát regulácie. Prostredníctvom tohto regulačného aparátu sa musia prenášať direktívy centra k výkonnej zložke.

V celostnom systéme riadenia musia preto vo všetkých jeho rovinách fungovať dobre informačne vybavené sprostredkujúce orgány regulácie. Ani takéto sprostredkujúce zložky riadenia sa nemôžu správať živelne. Ich sprostredkujúce funkcie musia byť v systéme socializmu, podobne ako samo centrum riadenia, pevne teoreticky orientované. Reguláciou vedeckotechnického rozvoja tu treba rozumieť proces bezprostredného riadenia funkcií príslušných výkonných zložiek, ktoré sú vystavené najrozličnejším rušivým vplyvom interných i externých faktorov v systéme tvorby. Zmyslom funkcií regulačných orgánov tu je bezprostredne ochraňovať vývinové premeny výkonných zložiek. Treba ich chrániť pred rušivým tlakom politickej reakcie, usilujúcej sa zabrzdiť dynamiku socialistických spoločenských premien. Preto tu aj informačné funkcie marxisticko-leninskej filozofie získavajú svoje významné orientačné hodnoty.

Miera spoľahlivosti výkonnej zložky sa tu zabezpečuje mierou filozofickej pripravenosti orgánov regulácie i pre konkrétne politickovýchovné úlohy v ich

funkčných väzbách s výkonnou zložkou. Efektívne fungovanie výkonných zložiek v ich zložitých sociálno-politicky determinovaných vzťahoch praxe sa preto musí zabezpečovať dobre filozoficky orientovanou činnosťou orgánov regulácie. Výchovné výsledky tejto činnosti sa musia prejavíť nakoniec v efektívnych funkciách regulovanej výkonnej zložky systému riadenia. Výkonné orgány systému riadenia môžu plniť vskutku úspešne svoje úlohy v procesoch vedeckotechnického rozvoja len za predpokladu, že kompetentné orgány regulácie si vo svojich funkčných väzbách s príslušnými výkonnými zložkami splnia zodpovedne aj svoje ideovo-politické výchovné funkcie.

Spôľahlivosť sprostredkujúcich regulujúcich i regulovaných výkonných zložiek systému riadenia je tu nakoniec vždy funkciou ich širšej informovanosti. Je funkciou ich dobrej odbornej i politickej vybavenosti pre príslušné úlohy v procesoch tvorby i aplikácie vedy a techniky v prospech rozvoja praxe socialistickej výroby. Základným predpokladom vybavenosti každého komponentu v systéme regulácie vedeckotechnického rozvoja je takto odborná pripravenosť v neoddeliteľnej jednote s politickou pripravenosťou. V našich podmienkach spoločenského vývinu, v epoche rozvinutej výstavby socializmu treba preto zamieriť osobitnú pozornosť na úlohy kultivácie sprostredkujúcich regulačných orgánov systému riadenia. Kultivovať treba najmä ideovo-politickú schopnosť sprostredkujúcich orgánov regulácie pružne prijímať direktívy centra riadenia a odovzdávať ich príslušným výkonným zložkám. Treba to robiť na základe dobre teoreticko-metodologicky zabezpečenej analyticko-syntetickej schopnosti vysvetľovať a predvídať vývinové premeny.

Príjem, spracúvanie a odovzdávanie direktív centra musia sprostredkujúce orgány regulácie podriaďiť finálnym úlohám odborno-politicky kultivovať funkcie výkonných zložiek systému riadenia. V praxi regulácie vedeckotechnického rozvoja to znamená systematicky určovať vývinové premeny tvorivých schopností človeka v procesoch vedeckotechnického rozvoja. Kultivovať človeka ako spoľahlivo socialisticky mysliaceho a efektívne konajúceho subjektu vedeckotechnickej tvorby. Optimum efektívnej tvorby výkonnej zložky tu možno zabezpečiť len tak, že aj samy regulačné zložky budú v systéme riadenia trvale a pevne marxisticko-leninsky orientované, aby mohli fungovať ako samovývinu schopné, samoregujúce sa orgány. Efektívna regulujúca zložka sa musí spájať s príslušnou výkonnou zložkou v podobe progresívnych premien jej fungovania a vývinu.

Optimum efektívnosti výkonnej, náležite odborno-politicky kultivovanej zložky sa tu, pochopiteľne, rovnako musí vyjadriť v jej schopnostiach samoregulácie, v jej samovývine. Funkcie regulačných zložiek sa takto v systéme riadenia spájajú s významnou úlohou tvoriť a ďalej kultivovať samoregulačné schopnosti aj výkonného orgánu. Tento výkonný orgán — rovnako ako všetky ostatné zložky riadenia — môže sa stať naozaj schopným samovývinu v štruktúre riadenia len za predpokladu, že v jeho informačnej vystrojenosti pre príslušné úlohy sa bude spájať odborná pripravenosť s ideovo-politickou pripravenosťou. Skutočne vývinuschopným sa tu stane výkonný orgán len vtedy, ak jeho samoregulačné

funkcie budú v komplikovaných dobových sociálno-politických vzťahoch pevne a trvale teoreticky orientované princípmi marxisticko-leninskej filozofie.

Takto možno reálne očakávať, že regulovaná výkonná zložka, situovaná v komplexe rušivých sociálno-politických determinánt doby, bude sa v praxi správať maximálne spoľahlivo. Teoretická skúsenosť, zovšeobecnená v marxisticko-leninskej filozofii, ponúka sa tu ako významná rezerva v systéme regulácie uvedomelého správania človeka pri tvorbe a aplikácii vedy a techniky v prospech rozvoja socialistickej výroby. Túto teoretickú rezervu treba stále účinnejšie využívať najmä preto, lebo vedeckotechnická tvorba sa u nás musí vždy efektívnejšie podriaďovať úlohám rozvoja výrobnjej praxe socialistickeho národného hospodárstva. Efektívne odovzdávanie výsledkov vedeckotechnickej tvorby do praxe socialistickej výroby je tu funkciou socialisticky mysliaceho a konajúceho človeka v súhlase s teoretickými princípmi marxisticko-leninskej filozofie.

Aj v tejto súvislosti sa v rezolúcii májového zasadnutia ÚV KSČ a ÚV KSS k otázkam vedeckotechnického rozvoja hovorí, že „treba zdokonaľovať sústavu riadenia vedeckotechnického rozvoja tak, aby v súlade so sústavou riadenia celého národného hospodárstva bola silným motivačným činiteľom. A to tak pre tvorbu novej techniky ako aj výrobcov a používateľov; aby zjednotovala konanie účastníkov tohto procesu a zainteresovala ich na rýchlom uplatňovaní vedeckotechnického pokroku“. (3, s. 104) Takéto významné motivačné a integračné funkcie možno tu maximálne úspešne tvoriť a rozvíjať len za predpokladu, že odbornosť sa bude v praxi riadenia náležite spájať s marxisticko-leninskou ideovosťou.

3. Naznačili sme, že základné funkcie riadenia v systéme socializmu, najmä v jeho rozvinutej epoche vývinu, treba vidieť v zabezpečovaní efektívneho pre-pájania teórie vedy do praxe tvorby novej techniky, ale najmä v zavádzaní novej techniky do praxe spoločenskej výroby. Úlohou riadenia je tu premena vedy na silu, ktorá rozhoduje v bezprostrednej praxi spoločenskej výroby ako nástroj regulácie progresívnych premien socialistickej výroby. Subjektom riadenia i objektom riadenia je tu človek, od ktorého sa v systéme socializmu očakáva uvedomele aktívny pomer k úlohám tvorby i aplikácie vedy a techniky v záujme urýchlenia tempa rozvoja socialistickej výroby.

Preto je nevyhnutné, aby bolo vedomie i praktické správanie človeka vo funkciách systému riadenia primerane ideovo-politicky kultivované. Orgány riadenia, ako aj výkonná zložka systému riadenia musia byť vybavené potrebnou odbornosťou, ktorá sa musí spájať s ideovo-politickou pripravenosťou. Odbornosť vo vedomí a praktickom správaní človeka v systéme riadenia vedeckotechnického rozvoja sa musí trvale a pevne vnútorne spájať s marxisticko-leninskou ideovosťou.

Je to najmä preto, lebo vedeckotechnický rozvoj treba v našich podmienkach naozaj spoľahlivo orientovať v súhlase so štátno-politickými direktívami strany v záujme revolučných cieľov robotníckej triedy, ktorá je u nás nejbezpečnejšou zárukou socialistickeho vývinu. Robotnícka trieda určuje naše socialistické premeny z pevných triednych hľadísk v efektívnej spolupráci so Sovietskym zvä-

zom a ostatnými socialistickými krajinami. Vedeckotechnický rozvoj sa v tejto súvislosti nevyhnutne ideovo-politicky realizuje v prúde významných revolučných premien. Zúčastňuje sa svojím spôsobom konkrétne aj na ideologickom fronte boja. V systéme socializmu nemôže preto určovať vývin vedy a techniky akási nadtriedna elita managerov, ani iná neutrálna vláda intelektuálov vedy a techniky. Takáto „neutrálna“ elita nedáva záruky triedne revolučnej pokrokovej orientácie vývinu socialistickej vedy a techniky. Najrozličnejšie maskované nadtriedne alebo neutrálne postoje k úlohám vedy a techniky v spoločnosti sú v rozpore s marxisticko-leninským chápaním vedeckotechnického pokroku. Neutrálne alebo nadtriedne hľadiská skôr brzdia pokrok vedy a techniky a ponúkajú sa do služieb reakcie.

Skutočný vedeckotechnický rozvoj sa nemôže úspešne realizovať v izolácii od socialistických procesov. Nemôže sa vyvíjať v progresívnom smere v izolovanosti od konkrétnych historických foriem boja spoločenských tried. Triedno-politické záujmy človeka sa nesmú stratiť v štruktúre a fungovaní, no u nás najmä vo vývine systému vedeckotechnickej tvorby. Veda a technika sa u nás musia vyvíjať v efektívnych funkčných väzbách s praxou socialistickej výroby. Musia sa tvoriť i aplikovať ako revolučná, politicky marxisticko-leninsky fundovaná veda a technika. Takéto vývinové cesty vedeckotechnického rozvoja môže u nás bezpečne ukazovať len riadenie vedy a techniky budované na princípoch marxizmu-leninizmu. Je to riadenie, ktoré má svoju pevnú marxisticko-leninskú koncepciu vedeckotechnického rozvoja. Len takto koncepcie ideovo-politicky orientované riadenie môže správne vidieť, kde sú naliehavé teoretické problémy výskumu, a kde treba prakticky aplikovať výsledky výskumu naozaj v záujme rozvoja socialistického národného hospodárstva.

Vedu a techniku ako bezprostredné sily socialistickej výroby treba tvoriť a zavádzať cielavedome do praxe. Ak túto cielavedomú činnosť treba ochraňovať pred akýmikoľvek formami živelnosti, ponúkajú sa tu pre úlohy ochrany vývinových premien vedeckotechnickej tvorby aj účinné politické organizačné metódy. Sú to ideovo-politické metódy, ktoré musia zodpovedne fungovať vo všetkých rovinách štruktúry riadenia. Náležite marxisticko-leninsky musia byť fundované nielen samy riadiace orgány centra v rovine vedúcich stranických a štátnych zložiek systému riadenia. Pevne ideovo-politicky musia byť zabezpečené i funkcie všetkých regulačných a výkonných orgánov systému riadenia vo všetkých rovinách praxe riadenia vedeckotechnického rozvoja.

Teoretické myslenie i praktickú tvorbu človeka je nevyhnutné bezpečne orientovať hľadáskami marxisticko-leninského svetonázoru vo všetkých oblastiach vedy, techniky i praxe spoločenskej výroby, a to rovnako v rovine riadiacich, ako aj v rovine riadených zložiek systému riadenia. Mať uvedomelú aktívnu účasť v teórii a praxi vedeckotechnického pokroku tu znamená vedieť pochopiť, správne vysvetľovať a s istotou predvídať progresívne premeny vedy, techniky a praxe spoločenskej výroby.

Subjekt tvorby i aplikácie vedy a techniky v prospech rozvoja praxe socialistickej výroby tu nevystačí ani v teórii, ani v praxi len s jednotlivými

empirickými subjektívnymi predstavami o spoločenskom pokroku. Musí mať jasný pojem o objektívnych tendenciách pokroku, širšiu teoretickú skúsenosť o pokroku v oblasti prírody, spoločnosti i poznania. Úspešné teoretické myslenie i tvorivá aktivita človeka musia byť v praxi spoľahlivo orientované hľadiskami teoretických kategórií, zákonov a princípov marxizmu-leninizmu o dialektike vývinu prírody, spoločnosti i poznania. V oblasti vedeckotechnického rozvoja musí naozaj hlava určovať funkcie rúk, širšia teoretická skúsenosť tu musí regulovať prax tvorby a aplikácie vedy i techniky do výroby. Živelne tvoriť by tu znamenalo tvoriť nespoľahlivo, s nebezpečenstvom ideovo-politických chýb pri rozhodovaní v akejkoľvek oblasti činnosti. Znamenalo by to dopúšťať sa pri rozhodovaní takých omylov v teórii i praxi, ktoré by mohli zabrzdiť progresívne premeny systému socializmu.

Vedeckotechnický rozvoj v službách praxi socialistického národného hospodárstva nevyhnutne predpokladá marxisticko-leninsky kultivované myslenie a konanie človeka. V tejto súvislosti vyžaduje plniť aj náročné ideovo-výchovné úlohy v systéme riadenia vedeckotechnického rozvoja. Sú to úlohy trvale a systematicky ideovo-politicky kultivovať funkcie všetkých zložiek systému riadenia. Do stredu pozornosti tu musia vstúpiť najmä úlohy kultivácie funkcií orgánov regulácie v ich jednotlivých rovinách vo väzbách s výkonnou zložkou. Tak, aby sa odbornopolitická pripravenosť orgánov regulácie vyjadřila i v samej odbornopolitickej kultivovanosti nášho človeka vo výkonnej zložke systému riadenia. Ideovo-výchovné funkcie orgánov regulácie sa musia podriaďovať úlohe odbornopoliticky kultivovať myslenie a konanie človeka, aby mohol uvedomelo aktívne pôsobiť v oblasti teórie a praxe vedeckotechnického rozvoja, v prospech smelých revolučných cieľov nášho socialistického národného hospodárstva.

Konkrétne to znamená, že všetky zložky štruktúry systému riadenia vedeckotechnického rozvoja treba ideovo-politicky kultivovať tak, aby sa centrálné riadiace orgány našej strany a štátu vo svojom sprostredkovanom vzťahu k výkonným orgánom mohli bezpečne opierať o spoľahlivo marxisticko-leninsky orientované regulačné zložky v ich bezprostrednom styku s objektom riadenia, t. j. človekom s akoukoľvek konkrétnou účasťou v procese vedeckotechnického rozvoja. Uvedomele tvorivá aktivita človeka sa v systéme riadenia zabezpečuje nielen samými funkciami riadiaceho centra, ale práve aj primeranou teoretickou vybavenosťou orgánov regulácie, ktoré sprostredkujú styk centra riadenia a výkonného orgánu v praxi vedeckotechnického rozvoja.

Ideovo-politicky, marxisticko-leninsky kultivované myslenie a konanie subjektu tvorby a aplikácie vedy i techniky vo výkonnej zložke si tu preto vyžaduje účinné a trvalé výchovné väzby s náležite odbornopoliticky pripravenými orgánmi regulácie. Takéto väzby riadiaceho centra a výkonných orgánov riadenia, sprostredkované odbornopoliticky pripravenými orgánmi na účinnejšie ideovo-výchovné úlohy regulácie, majú v systéme socialistického riadenia principiálny význam. Efektívne spojenie centra riadenia a výkonných orgánov sa takto musí realizovať vo väzbách teórie centra a praxe výkonného orgánu. Dobre fungujúca dialektika výchovných väzieb tu predpokladá taký sprostredkovaný posun

теоріе до ровін прaxe, котрý je сполaхливou зaрукou, же вcькы вýкonné оргáны прaxe будý примерaне идеовo-политичeскý вьстрoєнє.

В социалистичeскoм систeмe рiдeнiя сa тaкáтo теоретичкá вьбaвeнoст вcькьх зложик рiдeнiя твoрi в iнтeгрáцii нaйвьeобeчнeйшeй мaрxистичкo-лeнинскeй теоріe с oдбoрнoу вьбaвeнoстóу, акú поскьтужe теоретичкá скúсeнoст oдбoрoв зaинтeрeсoвaньх шпeциáльньх вьдe. Тáтo нaйвьeобeчнeйшiя теорiя мусi в социалистичeскoм рiдeнiі вeдeчкoтeхничeскóго рoзвoя прeникaт цeльм систeмoм рiдeнiя вo вcькьх вo рoвинáх.

Рeвoлyцiйнý мaрxизм-лeнинизм тu мусi теоретичкý oриeнтoвaт фyнкциe оргáнoв рiдeнiя oд вo цeнтрa цeз прiслушнє оргáны рeгyлáци aж пo сaмы вýкonné зложкы вeдeчкoтeхничeскeй твoрбь в eфeктивньх службáх прaxи социалистичeскóго нáрoднeго хoспoдáрствa. Рiдeнiє вeдeчкoтeхничeскóго рoзвoя сa тu стáвa сполaхливo теоретичкý oриeнтoвaнýм рiдeнiєм лeн зa прeдпoклaдy, же сa oпиeрa вo вcькьх свoйх зложкáх o филозoфичкý зoвьeобeчнєнý скúсeнoст вьдe. Дoслeднe вeдeчкýм сa тu рiдeнiє стáвa втeдь, кeд сa теоретичкá прiпрaвeнoст вcькьх вo оргáнoв a вo вcькьх вo рoвинáх твoрi в iнтeгрáцii профeсиoнáльнeй oдбoрнoсти с идеовo-политичкoу скúсeнoстóу, зoвьeобeчнєнoу в теоретичeскoм систeмe мaрxистичкo-лeнинскeй филозoфиe.

Литератúра

1. Резолúция ÚВ КСР к oтáзкaм вeдeчкoтeхничeскóго рoзвoя нáрoднeго хoспoдáрствa нa Слoвeнскy. Збoрник мaтeриáлoв з рoкoвaнiя плєнa ÚВ КСР 14.—15. мáя 1974 a плєнa ÚВ КСР 22.—23. мáя 1974, Прaвдa, Брaтислaвa 1974.
2. Резолúция ÚВ КСР o пoсилнєнií úлoгь вeдeчкoтeхничeскóго рoзвoя при звьшoвaнií eфeктивнoсти чeс. нáрoднeго хoспoдáрствa. Збoрник мaтeриáлoв з рoкoвaнiя плєнa 14.—15. мáя 1974, Прaвдa, Брaтислaвa 1974.
3. Резолúция ÚВ КСР к oтáзкaм вeдeчкoтeхничeскóго рoзвoя нáрoднeго хoспoдáрствa нa Слoвeнскy. Збoрник мaтeриáлoв з рoкoвaнiя плєнa ÚВ КСР 14.—15. мáя 1974 a плєнa ÚВ КСР 22.—23. мáя 1974, Прaвдa, Брaтислaвa 1974.

ИДЕЙНО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ СОЗНАТЕЛЬНОСТЬ И НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

Карол Гаек

Одна только специальная теоретическая информация субъекта научно-технического творчества не в состоянии дать опытное оснащение для системы управления научно-техническим развитием. Оптимизация теоретико-познавательных операций на почве научно-исследовательской практики, а также на почве практики приложения достигаемых результатов всегда и повсюду неизбежно конкретно идейно-политически обусловлена. Эффективность такого рода операций в идейно-политическом плане обеспечивается философски обобщенным опытом целостной системы науки.

В ситуации соревнования двух мировых систем и борьбы общественных классов невозможно абстрагироваться от идейно-политических вопросов, особенно в системе управ-

ления изменениями в развитии структуры и функционирования науки и техники. Практику научно-технического развития необходимо на всех уровнях управления и систематически идейно-политически обеспечивать опытом, обобщенным в теории марксизма-ленинизма. Система управления научно-техническим развитием, которая должна надежно функционировать в интересах человека, нуждается в устойчивой идейно-политически функционирующей теоретической программе на всех уровнях управления.

Особое внимание следует уделять специальной и идейно-политической оснащенности субъекта научно-технического развития там, где он функционирует в качестве регуляционного звена в непосредственном отношении с исполнительным звеном. Неисчерпанные резервы оптимизации системы управления находятся в идейно-политическом культивировании опосредствующих органов регуляции в их непосредственных связях с исполнительным звеном. Прием, обработку и передачу директив центра управления опосредствующие органы регуляции должны подчинить финальным задачам, состоящим в специальном и идеологическом культивировании исполнительного звена системы управления.

IDEOLOGISCH-POLITISCHES BEWUSSTSEIN UND WISSENSCHAFTLICH-TECHNISCHE ENTWICKLUNG

Karol Hájek

Die für das System der Leitung der wissenschaftlich-technischen Entwicklung nötige erfahrungsgemäße Ausrüstung können Subjekt des wissenschaftlich-technischen Schaffens nicht nur fachlich-theoretische Informationen selbst bieten. Die Optimalisierung der theoretisch-gnoseologischen Operationen auf dem Gebiete der wissenschaftlichen Forschung und bei praktischer Anwendung der erzielten Resultate, ist immer und überall notwendig ideologisch-politisch bedingt. Die Effektivität solcher Operationen wird ideologisch-politisch durch eine philosophisch verallgemeinerte Erfahrung des Gesamtsystems der Wissenschaft gewährleistet.

In der Bedingungen des Wettbewerbs zweier Systeme und des Kampfes zweier gesellschaftlicher Klassen kann man nicht von ideologisch-politischen Fragen besonders im System der Leitung von Entwicklungsveränderungen der Struktur und des Funktionierens der Wissenschaft und Technik absehen. Die Praxis der wissenschaftlich-technischen Entwicklung muss auf allen Ebenen der Leitung auch systematisch ideologisch-politisch abgesichert werden, und zwar durch die in der Theorie des Marxismus-Leninismus verallgemeinerten Erfahrung. Das System der Leitung der wissenschaftlich-technischen Entwicklung, das verlässlich im Interesse Menschen funktionieren soll, benötigt auf allen Ebenen der Leitung ein ideologisch-politisch sicher begründetes theoretisches Programm.

Eine besondere Beachtung muss denn fachlichen und ideologisch-politischen Ausrüstung des Subjekts der wissenschaftlich-technischen Entwicklung gewidmet werden, und zwar dort, wo dieses Subjekt als Regulativ im direkten Verhältnis zum ausführenden Bestandteil tätig ist.

Die unausgeschöpften Reserven der Optimalisierung des Leitungssystems liegen in der ideologisch-politischen Verbesserung der vermittelnden Regulationsorgane in ihren unmittelbaren Koppelungen mit dem ausführenden Bestandteil. Aufnahme, Verarbeitung und Weitergabe der Direktiven des Leitungszentrums müssen die vermittelnden Regulationsorgane den Endaufgaben fachlich unterordnen und den ausführenden Bestandteil des Leitungssystem ideologisch verbessern.